

Посольство
Великої Британії
в Україні

Центр політико-правових
реформ

ПРОПОЗИЦІЇ ПЕРШОЧЕРГОВИХ ЗАХОДІВ В ПРОЦЕСІ ВІЙНИ ТА ОДРАЗУ ПІСЛЯ ЇЇ ЗАВЕРШЕННЯ (ОРІЄНТОВНО НА 1-2 РОКИ)

3.1 Під час війни система правопорядку має зосередитись на збереженні інституційної спроможності функціонувати на рівні внутрішньої безпеки – продовжувати роботу із безпекою громад, запобіганням та протидії кримінальним правопорушенням загального характеру. До того ж діяльність Національної поліції та інших органів в системі МВС України стикається з новими викликами, які диктує деокупація населених пунктів, динамічна лінія фронту та потрапляння небезпечних для оточуючих предметів у зв'язку із постійними повітряними атаками з боку збройних сил ворога.

3.2 Водночас війна вимагає прискіпливої уваги до питання протидії загрозам у сфері національної безпеки, відтак реформа військової юстиції (military justice system) та органів безпеки має бути поставлена на паузу до завершення збройного конфлікту. Слідчі Державного бюро розслідувань, Військова служба правопорядку та Служба безпеки України – запорука порядку у Збройних Силах України в розрізі злочинів проти порядку несення військової служби, а також протидії диверсантам, корегувальникам вогню, колаборантам та іншим загрозам для її боєздатності з метою збройної відсічі агресії з боку Російської Федерації.

3.3 Врешті система воєнної юстиції (war crimes justice system) має активно фіксувати воєнні злочини, працювати над збором доказів та притягненням до відповідальності винних осіб. Наразі зареєстровано понад 80 тис. кримінальних проваджень із кваліфікацією воєнних злочинів, понад те після деокупації півдня та сходу нашої держави кількість цих злочинів зростає в рази, а кожен новий день збройного конфлікту суттєво збільшує цю кількість. Проте мова йде не тільки про встановлення фактів та створення підґрунтя для подальших судових процесів, а й збір інформації для системи компенсації майнової шкоди, завданої війною. Відновлення справедливості для потерпілих від збройної агресії має розглядатись як пріоритет уже сьогодні, водночас система має розраховувати, що ця діяльність буде забирати багато ресурсів протягом багатьох років попереду.

3.4 Ці сфери мають бути захищені від реформ, які змінюють функції, зменшують повноваження чи негативно впливають на фінансування згаданих органів правопорядку. Далі за потреби і можливостей – інші органи правопорядку – можуть як підключитися до виконання життєво важливих в умовах збройного конфлікту функцій, так і перебирати частину вторинних (менш важливих) функцій цих органів.

3.5 Першочерговими кроками до змін (реформ) у системі правопорядку має стати:

3.5.1 Під час війни варто завершити роботу над *Концепцією комплексної реформи системи правопорядку*, яка включатиме як сектор публічної безпеки, так і складову кримінальної юстиції. Концепція має стати спільним підґрунтям для всіх органів правопорядку, які присутні у цій сфері та на її виконання розроблятимуть власні плани дій.

3.5.2 Під час війни можна скласти план підготовки законодавчих пропозицій для їх подальшого ухвалення Верховною Радою України (після завершення збройного конфлікту). Спільна координація дій різних органів правопорядку має відбутись на цьому етапі, а не пізніше, оскільки пропозиції до законодавства є суміжними та зачіпають питання взаємодії усіх органів правопорядку між собою.

3.5.3 Після війни варто розпочати поступове реформування органів правопорядку, відповідно до планів дій на виконання Концепції.

1) *Міністерство внутрішніх справ.* Має відбутись деполітизація цього органу та зменшення повноважень/функцій міністерства і міністра в бік органу, що формує державну (публічну) політику у правоохоронній сфері та координує діяльність органів виконавчої влади, які її впроваджують;

2) *Служба безпеки України.* Якщо говорити про злочини проти основ національної безпеки України – їх збільшення відбулось з 332 правопорушень до 10,4 тис. (збільшення в 31 раз, але кількість направлених до суду з обвинувальним актом кримінальних проваджень збільшилась лише в 5 разів) – відтак до завершення збройного конфлікту СБУ має зосередитись на досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень і не піддаватись жодним реформам. Надалі завершення збройного конфлікту дозволить розблокувати реформу Служби безпеки України – виключення з числа органів правопорядку шляхом перетворення цього органу, наділено функцією досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності на класичний контррозвідальний орган в системі національної безпеки. Наразі ж мають бути підготовлені відповідні зміни до законодавства та план поступової реформи цього органу;

3) *Національна поліція України:*

- має відбутись деполітизація керівництва Національної поліції;
- впроваджено прозорий та зрозумілий порядок добору і просування по службі поліцейських; оновлено процедури дисциплінарного провадження в бік збільшення самостійності дисциплінарних комісій та зменшення дискреції керівника поліції щодо підлеглого, стосовно якого вирішується питання притягнення до відповідальності;
- впроваджено нову систему оцінки ефективності роботи поліцейського з урахуванням кількісних та якісних показників і використання методики “360”;
- фінансування поліції має бути збільшено, а грошове забезпечення, соціальне та медичне страхування поліцейського захищено від політичних оцінок діяльності Національної поліції.

4) *органи досудового розслідування (Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро, Бюро економічної безпеки)* – першочерговим кроком має стати уніфікація статусу слідчих (детективів) та оперативних працівників органів досудового розслідування. Має бути ухвалено рамковий Закон про органи правопорядку, що наділені функціями досудового розслідування (кримінального переслідування) для забезпечення такого статусу й подальшого кадрового оновлення з урахуванням вимог війни. При цьому слідчі, які здійснюють розслідування воєнних та військових злочинів мають бути максимальне захищені від будь-яких змін під час збройного конфлікту та в перший час після його завершення.

5) *органи правопорядку, що залучені до виконання функцій підтримки громадського порядку (надають безпекові послуги)* – має бути ухвалена *Концепція безпечної громади*, яка наразі розробляється Міністерством внутрішніх справ разом із Міністерством розвитку громад і територій України (Мінрегіон), яка визначить сфери відповідальності органів правопорядку у сфері громадської безпеки із урахуванням нових викликів, продиктованих війною – наявністю небезпечних предметів (снарядів, мін тощо) на загальнодоступних територіях, необхідність роботи з населенням на деокупованій території щодо виявлення небезпечних наслідків війни тощо. Також Концепція передбачає унормування питання участі громадських формувань, які на волонтерських засадах забезпечують безпеку у територіальних громадах, які мають замінити утворені тимчасово, на час війни, добровольчі формування з громадського порядку (ДФТГ) – невід’ємний компонент післявоєнної відбудови України, в якому на волонтерських засадах виявлять бажання взяти участь соціально активні громадяни.

Видання стало можливим завдяки фінансовій підтримці Уряду Великої Британії в рамках проекту «Україна після перемоги: підготовка і комунікація реформ для реалізації “Бачення України — 2030”», який виконує Центр політико-правових реформ. Погляди, висловлені в цій публікації, належать авторам і можуть не збігатися з офіційною позицією Уряду Великої Британії.